

تأثیر نفی آشپسند در آیین کردان

اهل حق

چون بسیاری از عقاید دینی ایرانیان قدیم امروزه به صورت های گوناگون در بعضی مناطق کوهستانی که همیشه جاهای امنی برای حفظ سنتها و شعائر بسیار قدیمی ایران بوده است مشاهده میشود و آگاهی مردم بویژه آنانکه به امر تحقیق اجتماعی می پردازند از ریشه واصل اینگونه عقاید کهن لازم مییابد علی هذا نگارنده با آگاهی هائی که از بعض ادیان ایرانی (اسلامی شده) دارد، لازم دید درباره تأثیر جلوه ای از جلوه های آئین مزدا که هم اکنون در گوشه و کنار این مرز و بوم در حیات دینی مردمی پاك نهساد و اصیل

قسم

حسنت اللطیبی

دکتر دهموشی

میدرخشد مختصر اشاره ای بنمایید، باشد که علاقمندان به سنن باستانی بویژه پژوهشگران جوانرا بکار آید.

در کوهستانهای غربی فلات پهناور ایران چه آن قسمت که در داخل مرزهای ایران قرار دارد، یاد ر خارج از حدود و ثغور سیاسی آن واقع شده است، طوایفی از کردان ایرانی الاصل زندگی میکنند که با حفظ بعض سنن کهن و رعایت برخی از اصول مناسک دین اجدادی بنامهای گوناگون مانند: اهل حق^۱ علی الهی - یزیدی^۲ و غیره به انجام آداب و مناسک خاص خود که غالباً سری است و بیگانه را از آن خبری نیست سرگرم میباشند. باینکه اطلاع از اصول عقاید و مناسک دینی آنها برای همه کسانی که گذشته ایران و آئین باستانی آن می اندیشند لازم میباشد مع الوصف برای اینکه از موضوع اصلی دور نشویم، از ذکر دیگر معتقدات آنها که ریشه ایرانی دارد خود داری میکنیم و تنها بموضوع مورد نظر یعنی تأثیر هفت امشاسپند یا مهین فرشتگان هفتگانه مزدیسنا در آئین کردان اهل حق خواهیم پرداخت. میدانیم در آئین مزدیسنا ایرانیانرا اعتقاد بر این بود که اهورامزدا «هرمز» باش فرشته مقدس دیگر بنام های: بهمن - اردیبهشت - شهریور - سپندارمذ - خورداد و امرداد که در اوستا: وهومنا Vohu - mana مظهر خرد نیک و نهاد پاک - اشاو هیشمت Asa - vahista مظهر بهترین پرهیزکاری و راستی و درستی - خشثروئیریه - Khsathra-vairyā مظهر قدرت و سلطنت آسمانی - سپنت - آرمئیتی Spenta - armaity مظهر فروتنی و عشق و محبت - هئوروتات - Haurutāt مظهر بهبودی، کامرانی و تندرستی - امرتات Amertāt مظهر

۱ - برای اطلاع از عقاید اهل حق به برهان الحق تألیف نورعلی الهی چاپ تهران و نوشته های دکتر محمد مکرری به زبان فرانسه و مقاله اهل حق در شماره های ۹-۱۰-۱۱ و ۱۲ سال هفتم مجله وحید مراجعه شود.

۲ - برای اطلاع از اصل و منشأ یزیدی ها به زیر نویس شماره ۲۷ رجوع کنید.

زندگی دراز، جاودانگی و بیمرگی^۳ گفته شده‌اند؛ به امور جهان بیکران می‌پردازند و هر يك وظیفه‌ای بر عهده دارند تا چرخ زمان را آنطور که اهورامزدا می‌خواهد علیرغم کوششی که اهرمن یا انگره مئینو Angra - mainyu^۴ بایارانش در گسترش بدیها در جهان انجام میدهد بگردش در آورند.

امروز پس از گذشت قرن‌ها از ظهور اسلام و مسلمان شدن اکثریت مردم ایران، باز در گوشه و کنار این آب و خاک بویژه در کوهستانهای غربی یعنی سلسله جبال زاگروس، همچنین در نواحی دیگر مانند آذربایجان - لرستان - فارس - اطراف تهران و قزوین - کلاردشت و خارج از مرزهای سیاسی یعنی در شمال عراق و ترکیه آتش اعتقاد به هفت فرشته یا هفت ایزدان مزدیسنا در دل‌های هزاران مرد وزن پیر و جوان زبانه میکشد و یاد عهد کهن تعالی مزدیسنا را که دین رسمی ایرانیان آریائی بوده در دل‌ها زنده نگاهداشته است.

اهل حق که در نواحی مختلف بانام‌های گوناگون نامیده میشوند،

۳ - ادبیات مزدیسنا جلد اول یشت ها ص ۷۱

۴ - نام این فرشتگان یا ایزدان بصورت‌های گوناگون ضبط شده مثلا در تعلیمات زرتشت: اشاوهیشتا - وهومنو - وهوخسترا - سپنتا آرمیتی - هروتات و امرتات. گفته شده است و در ایران در زمان ساسانیان تألیف پرفسور

آرتور کریستن سن ایران شناس فقید دانمارکی: و هرمنه Vahu - Manah (اندیشه نیک) اشاوهیشتا Asa - Vahista (بهترین پرهیزکار) - خستراوریا Khsathra - vairya (پادشاهی مطلوب) - سپنتا آرمیتی

Spenta - armaite (پاکی روح) - هه اورتات - Haurutat

(بهبودی - کامرانی - تندرستی) - امرتات Amertât (بیمرگی) و در رأس این شش فرشته سپنته مئینو Spenta-minu قرار دارد

که جمعاً هفت امشاسپندان نامیده میشوند.

۵ - بمعنی گوهر یا خردبد.

دسته‌ای از غالیان شیعه^۶ اند که در آئین خود به هفت فرشته مقدس که آنان را هفت تن میگویند اعتقاد دارند.

در بندهشن میخوانیم که «اهورامزدا» همچون سلطان و فرشتگان ششگانه وزرای پادشاهی اند و هر یک در مرتبه‌ای از مراتب قرار دارند مثلاً: بهمن در مرتبه اول و اردیبهشت و شهریور به ترتیب در مقام دوم و سوم و جای هر سه در طرف راست پادشاه (اهورامزدا) قرار دارد. سپندارمذ و خرداد و امرداد نیز بر حسب جا و مقام به ترتیب مرتبه چهارم - پنجم و ششم و در طرف چپ اهورامزدا جای دارند.^۷

در آئین مزدیسنا آمده است: برای اینکه انسان بتواند در این جهان خاکی با پروردگار خویش که نور مطلق است در رابطه باشد، باید این فرشتگان را واسطه قرار دهد. مزدا پرستان برای این فرشتگان دو جنبه قائل شده‌اند، یک وجه لاهوتی و یک صورت ناسوتی. کلیه آنچه در عالم کون و فساد میگذرد بدستگیری این گماشتگان صورت می‌پذیرد، آنانند اجرا کنندگان مشیت و اراده خداوندی و وزیران پادشاه حقیقی.^۸

در مسلك كردان اهل حق نیز خوانندكار (خدا) بمنزله سلطان «پادشاه دوعالم» و فرشتگان هفت گانه که عبارت‌اند از:

۶ - غلاة «شیعه افراطی» کسانی‌اند که درباره علی علیه السلام راه غلو پیموده او را بمقام الوهیت بالا برده‌اند. «اول کسی که درباره علی غلو کرده عبدالله بن سبا بود که در زمان حیات آنحضرت میگفت: ترخدائی! میگویند او یهودی مسلمان شده بود. قبل از مسلمان شدن در شأن یوشع بن نون وصی مرسی نیز همین مقال را داشت، بزعم او علی مقتول نگشته و در وجود آنحضرت جزوی از اجزاء الهی موجود است، او میگفت: علی به آسمان رفته بر ابرها میگذرد، رعد آوای اوست و برق تازیانه او، وزود باشد که فرود آید و جهانیان را بعدالت مشرف دارد و جهان را بعدل مملو گرداند». الملل والنحل ترجمه فارسی ص ۱۸۸

۷ - ادبیات مزدیسنا جلد اول ص ۸۸

۸ - همان کتاب ص ۷۲

جبرئیل - مکائیل - اسرافیل - عزرائیل - حورالعین - عقیق - یقیق .
 وزرای پادشاه و نخستین هفت تنان اند . بنا بر اعتقاد اهل حق فرشتگان هفت گانه
 هر یک عهده دار وظایفی اند که خواندکار در جهان مادی و معنوی به آنها محول
 کرده است.^۹ وظایفی که اهل حق برای هر یک از هفت تنان خویش در دوره های
 مختلف قائل اند بی شبهات به وظایف هفت امشاسپند بزرگ در مزدیسنا نیست،
 مثلاً سپندارمذ در عالم معنوی مظهر محبت و بردباری و تواضع اهورا مزداست .
 در جهان جسمانی فرشته ای است موکل زمین باین مناسبت آن را مونت دانسته
 دختر اهورا مزدا خوانده اند . سپندارمذ موظف است که همواره زمین را خرم و
 آباد و پاک و بارور نگهدارد . کلیه خشنودی و آسایش در روی زمین سپرده
 بدست اوست . این فرشته سبکبار و بردبار است . بخصوصه مظهر وفا و اطاعت
 و صلح و سازش است.^{۱۰} در مسلك اهل حق نیز حورالعین را که از جمله هفت -
 تنان است مونت دانسته و معتقدند که در دوره های مختلف به جسم پاکانی از
 طبقه نسوان چون : فاطمه بنت اسد،^{۱۱} امام جلاله،^{۱۲} خاتونه گلی^{۱۳}، و بالاخره

۹ - اهل حق عقیده دارند که ذات پروردگار (حق) به دون (یا) فرد و یکتادرون
 دری که در اقیانوس بیکران جای داشت مکان داشته است . این در درون
 صدفی پنهان بوده است . در این وقت اراده خداوندی به خلق موجودات
 تعلق میگیرد و نخستین مخلوق پیر بنیامین را از زیر بغل خود خلق میکند و
 نام او را جبرئیل میگذارد، هزاران سال بعد از خلق جبرئیل بنا بر استدعای
 او خداوند شش تن دیگر از بطن در خلق میفرماید که با جبرئیل به نخستین
 هفت تن مشهورند .

۱۰ - ادبیات مزدیسنا جلد اول ص ۹۴

۱۱ - فاطمه بنت اسد مادر علی بن ابی طالب مظهر حورالعین و جزو هفت تن در دوره
 مرتضی علی است .

۱۲ - رجوع شود به زیر نویس شماره ۲۰

۱۳ - رجوع شود به زیر نویس شماره ۲۱

در دوره پردیور^{۱۴} به جسم خاتون دایرک ملقب به رضبایار مژبار^{۱۵} که هر یک در عالم ظاهر ما در یکی از مقدسین و شاهان روحانی اند حلول کرده است. بعقیده اهل حق حورالعین و چهارمونت دیگر هر یک در زمان خود جزو یاران روحانی و رئیس طبقه نسوان اهل حق، مظهر مهر و وفا و صلح و سازش و شفیع یاران و سرسپردگان اهل حق و عهده دار اداره نذورات مطبوخه اند.

پورداد ذیل «سلطنت مینوی و تواضع ایزدی» نوشته است: «اهورامزدا با گروه امشاسپندان یک سلطنت روحانی که آنرا Khasathra خشره نامند در جهان معنوی بوجود آورد و آنچه در جهان مادی و معنوی موجود است در تحت حمایت یکی از این فرشتگان مقدس قرار داده و یاسبانی آسمان و خورشید و ماه و ستارگان و فروغ بی پایان (انیران) و آب و آتش و باد و زمین و هوا و گیاه و چهارپایان و غیره را به فرشته مخصوص سپرده و در باطن هر یک از موجودات ایزدی روحی از عالم مینوی که موسوم به فروهر است^{۱۶} بودیعه گذاشته شده است. اهورا مزدا در عین حال که همه جاست در بارگاه قدس که آن را گروندان یعنی خانه ستایش نامند مقام دارد»^{۱۷}.

نظیر این اعتقاد در بین کردان اهل حق باین صورت است که: در دوره آفرینش خداوند (خاوندکار) پس از ایجاد آسمان و ماه و خورشید و هفت طبقه زمین و شب و روز و گردش سال، هر کدام را به فرشته ای سپرد و از

۱۴- پردیور مرکب از دو کلمه پرد بزیان کردی یعنی پل، ای و ر یعنی اینطرف - مقصود پلی است که بر روی رودخانه سیروان که نزد اهل حق مقدس است بنا شده و در اینطرف پل سیروان در عصر سلطان اسحق مجمع یاران منعقد گردیده است و در آنجا عهد و پیمان بسته اند که بآن بیاس یعنی پیمان پردیوری میگویند.

۱۵- رجوع شود به زیر نویس شماره ۲۲

۱۶- با اعتقاد اهل حق در ذات انسان ذره ای از ذرات خدائی موجود است که همیشه در نزد پاکان و برگزیدگان در گردش میباشد.

۱۷- ادبیات مزدیسنا جلد اول ص ۳۲

کف دریا گوهری ساخت و کرسی خویش را در آنجا نهاد و اسم خود را خاوندکار گذارد .

بعقیده اهل حق خاوندکار (خدا) باهفت فرشته مقرب چندین بار به صورت بشر نازل شده و در دوره های مختلف بانامهای گوناگون به ترتیب در جسم بعضی از بزرگان و پاکان اهل حق ظاهر گشته است .

نخستین بار خداوند به دون (یا) YA^{۱۸} تجلی کرده و در دوره دوم به دون علی و به ترتیب در دوره های بعد به جامه^{۱۹} شاه خوشین^{۲۰} و بابانا اوس^{۲۱} و سلطان اسحق (سهاک) ملقب به صاحب کرم در آمده است^{۲۲} این دوره های

۱۸- دون در اصطلاح اهل حق حلول ذات است. به عقیده آنها اگر بدن بدن کاملی باشد حق در او تجلی و حلول میکند و ممکن است که بهمان اندازه که حق و حقیقت به علی تجلی کرده به دیگری نیز تجلی کند و در این باره معتقد به هفت جلوه متوالی اند .

۱۹- جامه در اصطلاح اهل حق لباس پوشیدن و مقصود حلول ذات حق با فرشتگان هفت گانه در جسد های خاکی است .

۲۰- در سنت اهل حق آمده است که مبارک شاه ملقب به شاه خوشین در فاصله قرن سوم و چهارم هجری در بین طوایف لر بدون پدر مانند عیسی مسیح از مادری بکر بنام ماما جلاله متولد شده و در لرستان ظهور کرده است بدین مناسبت او را مظهر خدا میدانند - برهان الحق ص ۲۸ .

۲۱- در سنت اهل حق است که در فاصله قرن چهارم و پنجم هجری بابانا اوس مانند شاه خوشین بدون پدر از زنی بنام خاتونه گلی در میان طایفه جاف (از طوایف مشهور کرد) متولد شده و در کردستان ظهور نموده است . بابانا اوس پس از مدتی به شکل شاه باز سفیدی از نظرها پنهان شده است. برهان الحق ص ۳۷ .

۲۲- سلطان اسحق که در زبان محلی سلطان سهاک Sahak تلفظ میشود ، پسر شیخ عیسی برزنجی از سادات موسوی و از پیشوایان دراویش نقشبندی در قرن هفتم هجری است . باعتقاد اهل حق یکسال قبل از ظهور سلطان

پنجگانه بنا بر سنت اهل حق به ترتیب عبارت اند از دوره آفرینش دوره مرتضی علی -
دوره لرستان - دوره سرکت و دوره پردیوری .

جدول هفت ننان مقدس اهل حق در دوره های مختلف

دوره آفرینش	دوره مرتضی علی	دوره لرستان	دوره سرکت	دوره پردیور
خاوندکار بدون (یا)	مرتضی علی	شاه خوشین	بابا نانا اوس	سلطان سهاک
جبرئیل	سلمان	کاگردا	قاضی نبی	بنیامین
میکائیل	قنبر	قاضی نبی	حمزه	داود
اسرافیل	حضرت محمد	بابا بزرگ	صالح	پیرموسی
هرزائیل	مالک اشتر	بابا فقیه	بابا شمس	مصطفی داودان
حوالامین	فاطمه بنت اسد	ماما جلاله	خاتونه گلی	خاتون دایراک ملقب به رضیبار
عقیق	امام حسن	هندوله	علی دلفواز	شاه ابراهیم ملقب به ایوت
یقیق	امام حسین	میرزا آمانه	قمری کوته	بابا یادگار ملقب به یادگار حسین

→ اسحق هفت درویش به جستجوی مظهر روی کوه شاهو (از قلل زاگرس) جمع شدند - آنها به خانه شیخ عیسی که در این وقت بیش از صد سال داشت رفتند و دستور خدائی را باو اطلاع دادند و او را به ازدواج با دختر حسین بك جله رئیس طایفه جاف کردستان بنام خاتون دایراک که بعد ها ملقب به رضیبار یار مز بار شد برانگیختند . این هفت درویش در مقابل خانه شیخ عیسی باغی بنا کردند و در آنجا چوب نیم سوخته ای غرس کردند . پس از چندی بقدرت خدائی این چوب تبدیل به درخت سبزی شد و هفت درویش باتفاق خاتون دایراک در پای این درخت حلقه ذکری برپا داشتند . هنگامیکه مشغول ذکر بودند ناگهان شاه باز سفید ظاهر شد و برزائوی خاتون دایراک قرار گرفت و او پسری زائید که اسحق نامیده شد . بعقیده اهل حق اولین تجلی کامل ذات خدا (خاوندکار) تجلی به علی است و دوم تجلی تام و تمام را در سلطان اسحق میدانند .

کردان اهل حق علاوه بر اعتقاد به مقدسان هفت گانه یعنی هفت تنان به هفت تن دیگری عقیده دارند که آنها را هفت وانه مینامند. هفت وانه نیز مانند هفت تن در دوره های مختلف به دوق اشخاص حلول میکنند. هفت وانه در سلسله مراتب روحانی در درجه دوم از یاران روحانی سلطان قرار دارند و آنها در دوره پردیوری عبارت اند از :

۱- سید محمد ۲- سید ابوالوفا ۳- حاجی بابوعیسی (حاجی بابوحسین)
 ۴- میرسور ۵- سیدمصفا ۶- شیخ شهاب الدین ۷- شیخ حبیب شه ۲۳
 درباره هفت وانه بعضی را عقیده بر آن است که «مدار گردش عالم هفت- تن است که مغز آنها خداوند (خاوندکار) میباشد. اشیاء واجناس پاك و روحانیات از طرف هفت تن اند. در مقابل اینها هفت وانه قرار دارد که امور و اشیاء مادی از طرف آنها میباشد»^{۲۴}

بعقیده مزدیسنا «همانگونه که امشاسپندان کار گزاران مهم اهورامزدا بشمار میروند، و خ-وبیهارا در عالم منتشر میسازند، اهریمن یا انگره مئینونیز شش عامل شرآفریده است که بوسیله آنان بدیها را در عالم منتشر میسازد، این گروه را کماریکان Komarikân نامند و عبارت اند از :

- ۱- اکنمه Aka - Manah برابر بهمن
- ۲- ایندره Indra برابر اردیبهشت
- ۳- سئوروه Saurva برابر شهریور
- ۴- ناوانگه‌هی Naong -- Haithya برابر سپندارمذ^{۲۵}
- ۵- تئوروی Taurvi برابر خرداد

۲۳- در سنت اهل حق شیخ حبیب شه از طبقه نسوان و جزء ندیمه های خاتون رمزیار واز محارم سلطان اسحق (سهاك) بوده است، برهان الحق ص ۴۶ .

۲۴- نام های پرندگان در لهجه های کردی تألیف محمد کیوان پور مگری تهران ۱۳۲۶ ص ۱۱۴ .

۲۵- مقایسه شود باشیخ حبیب شه در هفت وان اهل حق که اونیز مونت میباشد.

۶- ژئیریش Zairish برابر مرداد

در رأس این شش گاهی اهریمن وزهانی انشمه Aëshma (دیو خشم) قرار دارند. ۲۶ در نزد کردان یزیدی ۲۷ نیز این چنین اعتقادی هست، منتهی عقیده آنها بیشتر با کماریکان صادق است تا با امشاسپندان، بعقیده این طایفه اولین مخلوق خداوند ملك طاووس ۲۸ «عزرائیل» بود که او را با ذات الهی

۲۶- مزدیسنا وادب پارسی - چاپ دانشگاه تهران ۱۳۳۸ ص ۲۴۴ .

۲۷- یزیدی نامی است مذهبی که برعهده ای از طوایف کرد اطلاق میشود، این طوایف اکثرآده نشین و بعضی نیز هنوز در حال چادرنشینی اند. مساکن عمده آنها در عراق و ترکیه حوالی موصل - سنجان - دیار بکر و شیخان است، در نزدیک مرزهای غربی ایران نیز عده کمی سکونت دارند. «الیزیدیه تألیف صدیق دملوجی ص ۲۸۸».

در وجه تسمیه یزیدی مشهور است که به یزید بن معاویه منسوب اند ولی خودشان برآنند که یزید مؤسس نیست بلکه او از اسلام برگشت و باین دین گروید و شریعت ما را تقویت کرده است از این جهت او را مظهر دومین ملك از ملائک هفت گانه خود می شمارند «کرد و پیوستگی نژادی او تألیف رشید یاسمی ص ۱۲۶».

در الملل و النحل آمده است که «یزیدیه اصحاب یزید بن انیسه هستند و این یزید معتقد بود که خدایتعالی از ایران پیغمبری خواهد فرستاد و کتابی که در آسمان نوشته شده است بر او نازل خواهد شد و او شریعت محمد را ترك خواهد نمود «الملل و النحل ص ۱۴۳».

ولی قول مشهور این است که نام یزیدی از ریشه فارسی است چنانکه مانزل در صفحه ۱۲۲۸ دائرة المعارف اسلامی (فرانسه) میگوید: نام یزیدی نه از نام یزید بن معاویه و نه از نام یزید بن انیسه و نه مأخوذ از نام شهر یزد در ایران است بلکه از ریشه فارسی جدید یزد که در اوستا یزتا Yazata و در پهلوی یزد که بفارسی جدید یزدان بمعنی خداست میباشد .

۲۸- در نزد کردان اهل حق گوران و کرند ناحیه غرب ایران کرمانشاهان نام اهریمن ملك طاووس میباشد و معتقدند کسانی که از دستور و فرمان حق سرپیچی کنند کیفر و پاداش آنان به دست اهریمن سپرده شده است و او برای گمراهان ناپاکی و پلیدی بوجود میآورد بنابراین ملك طاووس آفریننده بدی ها برای بدان میباشد، سرودهای دینی یارسان تهران ۱۳۴۴ ص ۱۷۵.

یکی میدانند و میگویند : خداوند در آغاز خلقت دری (بضم اول) خلق کرد و چهل هزار سال درون آن مقام کرد ، سپس به خلق ملائک پرداخت :

در روز یکشنبه عزرائیل که همان ملک طاووس یا شیطان است خلق کرد .

در روز دوشنبه دردائیل

در روز سه‌شنبه اسرافیل

در روز چهارشنبه میکائیل

در روز پنجشنبه جبرئیل

در روز جمعه شمنائیل

در روز شنبه نورائیل را ۲۹

اساس اعتقاد یزیدی‌ها مبتنی بر پرستش شیطان است ، مانند اهل حق به حلول ذات اعتقاد دارند و معتقدند خدا نخستین جلوه‌ای که کرد بصورت شیطان که او را «ملک طاووس» گویند بود. ۳۰ خدای آنها خدائی است نیکوکار و خیر محض که دارای قدرت و فعالیت نیست و کاری بکار جهان و جهانیان ندارد ، هفت ملائکه را که در رأس آنها شیطان یا ملک طاووس قرار دارد نیابت داده تا امور عالمیان را تمشیت دهند و میگویند ملک طاووس باشش ملک دیگر رابطه بین خدا و خلق اند . ۳۱

آنها شیطان را بعنوان معارض و خصم خدا نمی‌پرستند ، بلکه او را جلوه‌ای از ذات خدا میدانند و عقیده دارند که این عالم کون از دو قوه خیر و شر بوجود آمده و قوه خیر همان خدائی است که بر قوه شر غلبه کرده و آن قوه شر همان شیطان است که سلطه ملکوت او را رانده است . بنظر آنها شیطان

۲۹- یزیدیها و شیطان پرست ها ترجمه از متن عربی ص ۴۲

۳۰- کرد و بیروستگی نژادی و تاریخی او ص ۱۲۹

۳۱- همان کتاب ص ۱۳۰

يك فرشته از نظر افتاده قدیمی است که بعد از سقوط دو باره جای خود را گرفته است و هم اوست که خالق و سبب وجود شر است.^{۳۲}

باملاحظه آنچه گذشت میتوان گفت اعتقاد به هفت تن مقدس و هفت وانه در نزد کردان اهل حق و عقیده به هفت ملك که در رأس آنها ملك طاووس (شیطان) قرار دارد در نزد کردان یزیدی بیشتر حفظ یکی از اصول آئین کهن آریائی یعنی هفت ایزدان (امشاسپندان) مزديسنا بوده است، چنانکه در آئین کردان اهل حق و کردان یزیدی و سایر مذاهبی که بنحوی ریشه ایرانی دارند، احترام به آتش و اعتقاد به دو نیروی خیر و شر و حتی پای بند بودن طوایف اهل حق که مردمی پاك نهادند به سه اصل زرتشت اندیشه نيك - گفتار نيك - کردار نيك - نشان بارزی است از اینکه این دسته از طوایف ایرانی خواسته اند باین وسیله در برابر بیگانگان مقاومت کنند و خاطره عهد تعالی ایران باستان و مزديسنا را زنده نگهدارند و در عین حال بسا قبول بعضی از عقاید اسلامی و تلفیق آنها بامعتقدات کهن ایرانی فرقه ای از فرق اسلامی بشمار آیند تا از تجاوز و تکفیر مصون مانند .

نا گفته نماند اغلب کسانی که درباره آئین کردان اهل حق و یزیدی تحقیق نموده و مطالبی نوشته اند به تأثیر مزديسنا در اساس اصول اعتقادات آنها اشاره نموده و معتقدند که ریشه و منشأ دین آریائی در اصول دینی آنها غالب بوده که با گذشت زمان و برخورد با آراء و عقاید ادیان سامی شکل دیگری بخود گرفته اند. در هر حال آنچه مهم است اینکه امروز آثار مزديسنا بوضوح در آئین اهل حق و یزیدی مشاهده میشود. منتهی چون غرض ما تنها تأثیر امشاسپندان در عقاید دینی کردان اهل حق بود لذا از بحث درباره دیگر معتقداتی که ریشه ایرانی دارد چشم پوشی نموده بهمین جا موضوع را پایان میدهیم.^{۳۳}

۳۲- یزیدیها و شیطان پرست ها ترجمه از عربی ص ۴۶

۳۳- ر- ک به مقالات دکتر مکرری و پرفسور مینورسکی درباره آئین کردان اهل حق و رشید یاسمی ص ۱۲۵ تا ۱۳۱